

PROCEDURA ZARZĄDZANIA KOŚCIOŁEM W SYTUACJACH NADZWYCZAJNYCH

Mirosław Sitarz

Katedra Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Streszczenie. W artykule zostały przeanalizowane dyspozycje prawne określające powstanie okoliczności nadzwyczajnych oraz procedurę przejścia władzy, w sytuacji *sede impedita* i *sede vacante* na urzędzie Biskupa Rzymu, biskupa diecezjalnego, proboszcza, rektora Kościoła i kapelana.

Słowa kluczowe: procedura zarządzania Kościołem, *sede impedita*, *sede vacante*, biskup, proboszcz

Sytuacje nadzwyczajne mogą zaistnieć na urzędzie Biskupa Rzymu, biskupa diecezjalnego, proboszcza, rektora kościoła i kapelana. Powstaje problem, kto i w jaki sposób zarządza poszczególnymi jednostkami administracyjnymi Kościoła w sytuacjach nadzwyczajnych.

Jan Paweł II regulacje prawne określające sytuacje nadzwyczajne Stolicy Apostolskiej, promulgował w konstytucji apostolskiej *Universi Dominici Gregis*¹. Natomiast dotyczące Kościoła partykularnego i parafii zawarł w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. (KPK/83). Przepisy odnoszące się do biskupa diecezjalnego znajdują się w kan. 412–430, a dotyczące sytuacji nadzwyczajnych na urzędzie proboszcza w kan. 539–541.

W artykule zgodnie z wyznaczonym tematem, zostaną przeanalizowane dyspozycje prawne określające powstanie okoliczności nadzwyczajnych oraz procedurę przejścia władzy, w sytuacji *sede impedita* i *sede vacante* na urzędzie Biskupa Rzymu, biskupa diecezjalnego, proboszcza, rektora i kapelana.

RODZAJE SYTUACJI NADZWYCZAJNYCH

W Kościele wyróżnia się trzy sytuacje: *sede plena*, *sede impedita* i *sede vacante*. Przez *sede plena* rozumie się sytuację, w której wszystkie organy jednoosobowe i kolegialne przewidziane przez prawo są obsadzone i funkcjonują normalnie

¹ Ioannes Paulus PP. II, Constitutio apostolica de sede Apostolica vacante deque Romani Pontificis electione *Universi Dominici Gregis*, 22 II 1996, AAS 88 (1996), pp. 305–343 (dalej: UDG). Tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Lublin 2006, s. 258–285 (dalej: UHK).

bez żadnych przeszkód. Do sytuacji nadzwyczajnych KPK/83 zalicza sytuację *sede impedita* i *sede vacante*². Prawodawca stanowi, że stolica biskupia ma przeszkodę w działaniu, czyli może znaleźć się w sytuacji *sede impedita* na skutek dwu rodzaju przyczyn: 1) o charakterze fizycznym i psychicznym, 2) o charakterze kanonicznym.

Ad. 1) Przeszkody o charakterze fizycznym i psychicznym powstają wtedy, gdy biskup diecezjalny znajduje się w następujących okolicznościach: zostanie uwięziony, usunięty, wygnany lub jest niezdolny do kierowania diecezją (kan. 412). Natomiast przeszkodą o charakterze kanonicznym jest fakt zaciągnięcia przez biskupa diecezjalnego kary kościelnej (kan. 415). Analizując poszczególne okoliczności, które wpływają na zaistnienie sytuacji *sede impedita* należy najpierw zdefiniować każdą z nich. Uwieszenie ma miejsce zarówno przez fakt przebywania biskupa w więzieniu, jak i przez internowanie go. Druga okoliczność polega na usunięciu biskupa z diecezji, w której pełni posługę pasterską i zawiera w sobie zakaz powrotu do niej. Przez wygnanie zaś należy rozumieć przymusowe opuszczenie kraju. Niezdolność z kolei jest stanem natury psychicznej lub fizycznej, który czyni biskupa niezdolnym do kierowania diecezją. Przyczyny te powodują zaistnienie sytuacji *sede impedita* dopiero wtedy, gdy biskup diecezjalny jest całkowicie pozbawiony możliwości wypełniania pasterskiej posługi w diecezji, nie mogąc nawet listownie porozumiewać się z diecezjanami (kan. 412)³. Należy dodać, że zgodnie z kan. 1079 §4, komunikowanie się biskupa z diecezją za pośrednictwem telefonu lub telegrafu nie wywiera skuteczności kanonicznej.

Ad. 2) Sytuacja *sede impedita* może powstać także na skutek przyczyn kanonicznych, powodujących zaciągnięcie kary kościelnej mocą samego faktu, z tym że musi to być czyn, za dokonanie którego KPK/83 przewiduje suspensę, czyli częściowy lub całkowity zakaz sprawowania urzędu (kan. 415, 1333), np. takich jak: przerwanie ciąży (kan. 1398), konsekracja biskupa bez zgody Stolicy Apostolskiej (kan. 1382), naruszenie tajemnicy sakramentalnej (kan. 1388).

Natomiast stolica biskupia wakuje (*sede vacante*) na skutek śmierci biskupa diecezjalnego, zrzeczenia przyjętego przez Biskupa Rzymu, przeniesienia i pozbawienia, po powiadomieniu o tym biskupa (kan. 416).

ZARZĄDZANIE STOLICĄ APOSTOLSKĄ W SYTUACJACH NADZWYCAJNYCH

Odnośnie do zarządzania Stolicą Piotrową w sytuacjach nadzwyczajnych, prawodawca w KPK/83 (kan. 331–335) i w konstytucji apostolskiej UDG sta-

² Szerzej zob. M. Sitarz, *Przeszkoda w działaniu i wakacje stolicy biskupiej. Komentarz do kan. 412–430*, [w:] *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Księga II. Lud Boży, część I. Wierni Chryścjanie; Część II. Ustrój hierarchiczny Kościoła*, red. J. Krukowski, t. II/1, Poznań 2005, s. 272–294.

³ Zob. E. Szafrrowski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. 2, Warszawa 1985, s. 102–103; tenże, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego w pasterskim posługiwaniu (o duchowieństwie w szczególności – część II)*, Warszawa 1977², s. 142–143.

nowi tylko o wakacie Stolicy Apostolskiej i wyborze Biskupa Rzymu, natomiast nie przewiduje zaistnienia sytuacji *sede impedita*, która faktycznie miała miejsce kilkakrotnie za pontyfikatu Jana Pawła II, chociażby w czasie hospitalizacji papieża i w przyszłości również może zaistnieć.

Sytuacja *sede vacante* na urządzie Biskupa Rzymu może zaistnieć tylko z dwóch powodów: śmierci papieża i rezygnacji. Do ważności tej rezygnacji wymaga się, by została dokonana w sposób wolny i była odpowiednio ujawniona; nie wymaga zaś niczyjego przyjęcia (kan. 332 §2). W czasie wakatu Stolicy Apostolskiej zarządzanie Kościołem, zgodnie z konstytucją apostolską UDG, należy do Kolegium Kardynałów⁴, które sprawuje tę władzę na kongregacjach ogólnych i partykularnych. W kongregacjach ogólnych uczestniczą wszyscy kardynałowie elektorzy. W skład kongregacji partykularnych wchodzi: kardynał kamerling i trzech kardynałów – po jednym z każdego stopnia (biskupów, prezbiterów i diakonów), wylosowanych spośród kardynałów elektorów przybyłych już do Rzymu. Urząd tych trzech kardynałów, nazywanych asystentami, ustaje po trzech dniach, a ich miejsce zajmują, zawsze przez losowanie, inni kardynałowie na ten sam okres, także po rozpoczęciu wyboru (UDG 7). Podczas kongregacji partykularnych podejmowane powinny być decyzje jedynie w sprawach o mniejszym znaczeniu, jakie pojawiają się z dnia na dzień lub w danej chwili. Jeśli jednak zaistniały sprawy ważniejsze lub zasługujące na głębsze przeanalizowanie, powinny zostać przedłożone kongregacji ogólnej. Ponadto to co zostało zdecydowane, rozwiązane lub odrzucone na jednej kongregacji partykularnej, nie może być odwołane, zmienione lub dopuszczone do drugiej. Prawo do tego należy tylko do kongregacji ogólnej i przy większości głosów (UDG 8). Kongregacjom ogólnym przewodniczy dziekan Kolegium, a w razie jego nieobecności lub w przypadku prawnie uzasadnionej przeszkody subdziekan. Jeśli dziekan i subdziekan w dniu zawakowania ukończyli 80 rok życia, przewodniczy najstarszy kardynał elektor według zwyczajowego porządku pierwszeństwa. Sprawy o większym znaczeniu powinny być rozstrzygane w głosowaniu tajnym (UDG 10). Kardynałowie nie posiadają żadnej władzy ani jurysdykcji w sprawach należących do papieża za jego życia, ani w wypełnianiu funkcji wynikających z jego urzędu. Generalną zasadą, która reguluje stan prawny tej sytuacji jest *sede vacante nihil innovetur* (kan. 428). W związku z tym Kolegium Kardynałów nie może podejmować żadnych decyzji mogących wiązać przyszłego papieża, ani wprowadzać jakichkolwiek zmian w ustroju Kościoła powszechnego. Z chwilą zaistnienia sytuacji *sede vacante* wszyscy przełożeni dykasterii Kurii Rzymskiej⁵, za wyjątkiem kamerlinga Świętego Kościoła Rzymskiego i

⁴ W. Jakubowski, *Instytucjonalne organy Kościoła powszechnego*, [w:] W. Jakubowski, M. Solarczyk, *Ustrój Kościoła Rzymskokatolickiego. Wybrane zagadnienia instytucjonalne*, Warszawa 2002, s. 50. Szerzej zob. E. Szafrowski, *Współpracownicy papieża w pasterskim posługiwaniu*, Warszawa 1979, s. 74–77.

⁵ Konstytucja Apostolska Jana Pawła II *Pastor Bonus* stanowi: *Przez dykasterie rozumie się: Sekretariat Stanu, Kongregacje, Trybunały, Rady i Urzędy a mianowicie: Kamery Apostolską, Administrację Dóbr Stolicy*

Wielkiego Penitencjarza, zostają zawieszeni w wypełnianiu swych urzędów. Kamerling i Wielki Penitencjarz, którzy nadal załatwiają sprawy zwyczajne. Natomiast sprawy, które powinny być zaakceptowane przez papieża przedkładają Kolegium Kardynałów. Bezpośrednio po otrzymaniu wiadomości o śmierci papieża kardynał kamerling winien stwierdzić oficjalnie fakt śmierci papieża w obecności mistrza papieskich ceremonii liturgicznych, sekretarza i kanclerza Kamery Apostolskiej oraz sporządzić dokument lub autentyczny akt zgonu. Kardynał kamerling powinien położyć pieczę na pracownię i pokój papieża, polecając, aby personel mieszkający w apartamencie prywatnym mógł tam pozostać aż do zakończenia ceremonii pogrzebowych papieża, po czym cały apartament papieski ma być przez niego opieczętowany. O zgonie papieża kamerling powiadamia kardynała archiprezbitera Bazyliki Watykańskiej oraz kardynała wikariusza miasta, który edyktem przekazuje tę wiadomość ludowi rzymskiemu. Kamerling obejmuje w posiadanie Watykański Pałac Apostolski, pałac na Lateranie i w Castel Gandolfo oraz pełni nad nimi nadzór i zarząd. Podstawowym zadaniem kamerlinga w sytuacji *sede vacante* jest troska o prawa i dobra doczesne Stolicy Apostolskiej oraz ich administrację⁶.

Dziekani Kolegium Kardynałów ma obowiązek powiadomić o śmierci papieża wszystkich kardynałów, a także korpus dyplomatyczny akredytowany przy Stolicy Apostolskiej i najwyższe władze odpowiednich państw. W czasie *sede vacante* substytut Sekretariatu Stanu, sekretarz ds. relacji z państwami oraz sekretarze dykasterii Kurii Rzymskiej nadal kierują swymi urzędami i odpowiadają za nie przed Kolegium Kardynałów. Podczas *sede vacante* władza cywilna papieża dotycząca zarządu państwem-miastem *Città del Vaticano* spoczywa na Kolegium Kardynałów, które nie może wydawać dekretów, chyba że w przypadku naglącej potrzeby i tylko na czas wakatu Stolicy Apostolskiej. Dekrety te muszą być zaakceptowane przez nowego papieża. Dykasterie Kurii Rzymskiej, z wyjątkiem Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej i Trybunału Roty Rzymskiej, nie mają żadnej władzy w sprawach, które wymagają aprobaty papieskiej. Nie ustaje natomiast w tej sytuacji władza zwyczajna właściwa każdemu dykasterium. Należy jednak z niej korzystać tylko w rozwiązywaniu spraw o mniejszym znaczeniu. Sprawy poważniejsze lub kontrowersyjne, jeśli mogą być odłożone, powinny być w sposób wyłączny zarezerwowane dla przyszłego papieża. Sytuacja *sede vacante* na urzędzie Biskupa Rzymu kończy się z chwilą objęcia władzy przez nowego papieża, prawnie wybranego przez Kolegium Kardynałów podczas konklawe.

Apostolskiej i Zarząd Spraw Gospodarczych Stolicy Świętej (art. 2 §1); zob.: Ioannes Paulus PP. II, *Constitutio apostolica Pastor Bonus*, 28 VI 1988, AAS 80 (1988), pp. 841–912. Tekst polski w: UHK, s. 217–257.

⁶ Szerzej zob. S. Kasprzak, *Kardynał Kamerling Świętego Kościoła Rzymskiego. Urząd, historia, zadania*, Lublin 2007, s. 93–118.

ZARZĄDZANIE DIECEZJĄ W SYTUACJACH NADZWYCZAJNYCH

Zarządzanie diecezją w sytuacji *sede impedita*

Zgodnie z kan. 413 §1 w sytuacji *sede impedita* uprawnionymi do zarządzania diecezją z mocy samego prawa są według następującej kolejności:

1. Biskup koadiutor, który został mianowany przez Stolicę Apostolską i przysługuje mu prawo następstwa (kan. 403 §3);

2. Gdy nie ma biskupa koadiutora lub on sam w tym czasie doznaje przeszkody (np. jest także uwięziony, wygnany, internowany – kan. 412), władzę w diecezji mocą samego prawa przejmuje biskup pomocniczy, a jeśli jest ich kilku – biskup najstarszy promocją na urząd;

3. Jeśli kadiutor i biskup pomocniczy nie może sprawować rządów w diecezji, władzę przejmuje wikariusz generalny, a jeśli jest ich kilku, władzę przejmuje najstarszy nominacją na urząd wikariusza generalnego, a jeśli nominację otrzymali jednocześnie w tym samym czasie, wówczas władzę przejmuje ten z nich, który został wcześniej wyświęcony na prezbitera lub jest starszy wiekiem;

4. Gdy władzy nie może przejąć żaden z biskupów pomocniczych ani wikariusz generalny, obowiązek przejęcia rządów w diecezji prawo powierza wikariuszowi biskupiemu najstarszemu nominacją na urząd;

5. Gdy żaden z wymienionych przez KPK/83 ordynariuszy (bp pomocniczy, wikariusz generalny, wikariusz biskupi) nie może sprawować władzy, wówczas obowiązek przejęcia władzy przechodzi na kapłana wyznaczonego, według kolejności ustalonej, przez biskupa diecezjalnego na liście, którą powinien on sporządzić w dwóch egzemplarzach bezpośrednio po objęciu urzędu i przechowywać *sub secreto* jednocześnie u kanclerza kurii i metropolity (kan. 413 §1);

6. Gdyby się okazało, że żadna z osób wymienionych w wykazie nie może podjąć się zadania zarządzania diecezją albo że tego rodzaju wykaz nie został sporządzony, wówczas kanclerz kurii jest zobowiązany o tym fakcie poinformować najstarszego święceniami członka kolegium konsultorów, który w tej sytuacji pełni funkcję przewodniczącego, i jako przewodniczący ma obowiązek zwołać zebranie kolegium konsultorów celem dokonania wyboru tymczasowego rządcy diecezji. W tym czasie od momentu zaistnienia sytuacji *sede impedita* do wyboru tymczasowego zarządcy władzę sprawuje kolegium konsultorów, które może kolegialnie podejmować decyzje w sprawach niecierpiących zwłoki (kan. 413 §2)⁷.

7. Wybrany zgodnie z prawem przez kolegium konsultorów tymczasowy rządcą diecezji zarządza nią do czasu ustania tej sytuacji.

Każdy kto objął zarząd w diecezji, ma obowiązek powiadomić o tym fakcie Stolicę Apostolską (kan. 413 §3).

⁷ M. Sitarz, *Kolegium Konsultorów w Kodeksie Prawa Kanonicznego 1983 i w partykularnym prawie polskim*, Lublin 1999, s. 92–127; tenże, *Zadania kolegium konsultorów w sytuacji sede impedita*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich” 10 (2000), nr 13, s. 51–61 (dalej: BSKP).

Jeśli chodzi o Ordynariat Wojskowy, czyli polowy w Polsce, to na mocy statutu tegoż ordynariatu władzę przejmuje wikariusz generalny (nr 9)⁸.

Kierujący diecezją w czasie *sede impedita* ma te same obowiązki i taką samą władzę w zakresie pasterzowania diecezją, jakie prawo przyznaje administratorowi diecezji (kan. 414).

Prawodawca nie określa, kto orzeka, że w danej okoliczności zaistniała sytuacja *sede impedita*.

Zarządzanie diecezją w sytuacji *sede vacante*

W wypadku zawakowania stolicy biskupiej, jeśli Stolica Apostolska inaczej nie zarządziła, rządy w diecezji przechodzą w pierwszej kolejności na biskupa pomocniczego, a jeśli jest ich kilku – na najstarszego promocją. W diecezji, w której nie ma biskupa pomocniczego lub jest on nieobecny, zarząd diecezją na mocy samego prawa kodeksowego przechodzi na kolegium konsultorów aż do momentu wyznaczenia administratora diecezji (kan. 419), które ma obowiązek wybrać go w ciągu ośmiu dni (kan. 421). Z chwilą otrzymania pewnej informacji o zawakowaniu diecezji ustaje z mocy samego prawa władza wikariusza generalnego i wikariusza biskupiego, jeśli nie są biskupami (kan. 409 §2). Nie ustaje władza wikariusza sądowego (kan. 1420 §5)⁹. Administrator ma te same obowiązki i władzę, co biskup diecezjalny z wyjątkiem spraw, które z natury rzeczy lub na mocy samego prawa są wyjęte spod jego władzy. Administrator po przyjęciu wyboru dokonanego zgodnie z kan. 165–178, nie potrzebuje zatwierdzenia. Zobowiązany jest do złożenia wyznania wiary (kan. 833 §4), powiadomienia Stolicy Apostolskiej o przejęciu władzy w wakującej diecezji, rezydowania na terenie objętej diecezji, odprawiania mszy św. za lud. Nie może podejmować czynności, które mogłyby przynieść jakiś uszczerbek diecezji lub prawom nowego biskupa. Urząd administratora wygasa z objęciem w posiadanie diecezji przez nowego biskupa. Usunięcie administratora diecezji zarezerwowane jest Stolicy Apostolskiej¹⁰. KPK/83 nie zobowiązuje w tej sytuacji administratora, ani innych podmiotów władzy, do złożenia sprawozdania nowemu biskupowi z zarządu diecezją w sytuacji *sede vacante*¹¹.

W sytuacji *sede vacante* mocą samego prawa zostają zawieszony: synod diecezjalny (kan. 468 §2), rada kapłańska (kan. 501 §2) i diecezjalna rada dusz-

⁸ Zob. *Statut Ordynariatu Wojskowego czyli Polowego w Polsce*, 28 II 1991, AAS 83 (1991), pp. 155–157. Tekst polski w: *Schematyzm Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego 1995*, Warszawa 1995, s. 249–252.

⁹ J. Krukowski, *Sądy w ogólności*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Księga VII. Procesy*, red. J. Krukowski, t. V, Poznań 2007, s. 36.

¹⁰ Szerzej zob. J. Wroceński, *Administrator diecezjalny jako tymczasowy rządca diecezją wakującą*, „Prawo Kanoniczne” 46 (2003), nr 1–2, s. 39–56.

¹¹ Á. Pérez Eusebio, *La Sede Episcopal Vacante: régimen y principios jurídicos informadores*, Romae 2002, s. 441.

pasterska (kan. 513 §2). Kompetencje rady kapłańskiej i diecezjalnej rady duszpasterskiej przejmuje kolegium konsultorów (AS 245)¹².

W innych Kościołach partykularnych, takich jak prefektura apostolska i wikariat apostolski¹³, rządy przejmuje prowikariusz lub proprefekt, mianowany w tym celu przez wikariusza lub prefekta apostolskiego bezpośrednio po objęciu w posiadanie stolicy, chyba że Stolica Święta co innego zarządziła (kan. 420).

W Ordynariacie Polowym w Polsce gdyby zaistniała tak sytuacja, wówczas na mocy statutu władzę przejmuje wikariusz generalny. Gdyby zabrakło wikariusza generalnego, lub gdyby doznawał przeszkody w działaniu, wtedy obowiązki administratora diecezji, wyłącznie co do jurysdykcji kościelnej, pełni kapelan wybrany przez kolegium konsultorów zgodnie z przepisami prawa kanonicznego, chyba że Stolica Święta postanowi inaczej (nr 9).

ZARZĄDZANIE PARAFIĄ W SYTUACJACH NADZWYCZAJNYCH

Prawodawca kodeksowy w odniesieniu do sytuacji *sede impedita* i *sede vacante* stanowi:

W przypadku wakatu parafii, jak również wtedy, gdy proboszcz ma przeszkodę w sprawowaniu urzędu pasterskiego, przed ustanowieniem administratora parafii kierowanie parafią przejmuje tymczasowo wikariusz parafialny, a gdy jest ich kilku, najstarszy nominacją. Jeśli zaś nie ma wikariusza, proboszcz określony prawem partykularnym (kan. 541 §1).

Ponadto w kan. 539 znajduje się następująca dyspozycja:

Gdy parafia wakuje albo proboszcz, na skutek uwięzienia, zesłania lub wygnania, niezdolności lub słabego zdrowia bądź innej przyczyny, ma przeszkodę w wypełnianiu pasterskiej posługi w parafii, biskup diecezjalny powinien jak najszybciej mianować administratora parafii, a mianowicie kapłana, który by zastępował proboszcza, zgodnie z przepisem kan. 540.

W związku z powyższymi postanowieniami prawodawcy kodeksowego zarówno w sytuacji *sede vacante*, jak i *sede impedita* można wyróżnić dwa etapy:

- 1) od zaistnienia sytuacji nadzwyczajnej do ustanowienia administratora parafii,
- 2) od ustanowienia administratora do ustania okoliczności nadzwyczajnych, czyli do zaistnienia sytuacji *sede plena*¹⁴.

Ad 1) W wypadku zaistnienia nieprzewidzianego zawakowania parafii (np. z powodu nagłej śmierci proboszcza)¹⁵ lub przeszkody uniemożliwiającej pro-

¹² Congregatio pro Episcopis, *Direttorio Apostolorum Successores per il ministero pastorale dei vescovi*, Libreria Editrice Vaticana 2004. tekst polski w: UHK, s. 517–711.

¹³ Wikariat apostolski i prefektura apostolska to porcja Ludu Bożego, która z racji szczególnych okoliczności nie została jeszcze ukonstytuowana jako diecezja i jest powierzona pasterskiej trosce wikariusza apostolskiego lub prefekta apostolskiego, ażeby nią kierowali w imieniu Papieża (kan. 371 §1).

¹⁴ J.C. Périsset, *La paroisse. Commentaire des Canons 515–572*, Paris 1989, s. 108–115.

¹⁵ Sytuacjami, jakie KPK/83 przewiduje dla ukończenia kadencji proboszcza są: 1) śmierć, 2) przejście w stan emerytalny [według prawa powszechnego po ukończeniu 75 roku życia (kan. 538), według praktyki niektórych diecezji polskich po ukończeniu 70 roku życia], 3) usunięcie lub przeniesienie przez biskupa diece-

boszczowi sprawowanie urzędu pasterskiego (np. wypadek, którego skutek eliminuje proboszcza z wykonywania jakiejkolwiek posługi pasterskiej), na mocy samego prawa kompetencje tymczasowego zarządzania parafią otrzymuje wikariusz danej parafii, a gdy jest kilku wikariuszy, ten spośród nich, który jest najstarszy nominacją.

W parafiach bez wikariusza zarząd przejmuje proboszcz innej parafii zgodnie z prawem partykularnym. Gdy prawodawca partykularny nie wydał w tej kwestii żadnej dyspozycji wówczas zgodnie z kan. 555 §3 dziekan przejmuje władzę i jest zobowiązany zatroszczyć się o właściwe rozwiązanie wszelkich spraw wymagających natychmiastowego działania dotyczących zarówno kapłana, jak i parafii¹⁶. Dziekan obowiązek ten względem parafii wakującej lub, w której proboszcz doznaje przeszkody, może wykonywać osobiście albo do poszczególnych czynności duszpasterskich, delegować innego kapłana, np. wikariusza, z którym on pracuje w parafii.

Prawodawca stanowi:

Kto przejął kierowanie parafią zgodnie z przepisem §1 powinien natychmiast powiadomić ordynariusza miejsca o zawakowaniu parafii (kan. 541).

Analizując, jaka jest *ratio legis*, należy sądzić, że prawodawcy chodzi o poinformowanie ordynariusza miejsca (kan. 134) zarówno w sytuacji *sede impedita i sede vacante*¹⁷. Po otrzymaniu takich informacji biskup diecezjalny powinien dokonać oceny sytuacji i stwierdzić, czy zaistniałe okoliczności stanowią podstawę do mianowania administratora parafii. Stwierdzając istnienie adekwatnej przyczyny biskup powinien jak najszybciej mianować administratora parafii (kan. 539), np. wikariusza tejże parafii lub innego kapłana.

Ad 2) W zasadzie administrator parafii, na mocy samego prawa, ma te same obowiązki i posiada te same uprawnienia co proboszcz (kan. 540 §1), z tym, że biskup diecezjalny, stosownie do zaistniałych przyczyn, w dekrecie nominacyjnym, powinien precyzyjnie określić zakres kompetencji administratora. W sytuacji mianowania administratora dla parafii wakującej powinien on być wyposażony we wszystkie kompetencje proboszcza łącznie z obowiązkiem odprawiania Mszy św. *pro populo*. W wypadku mianowania administratora dla parafii, w której proboszcz doznaje przeszkody, kompetencje jego powinny być dostosowane odpowiednio do stopnia jego niemożliwości w sprawowaniu urzędu. Spod kompetencji proboszcza powinny być wyłączone tylko te zadania, których nie jest on w stanie wykonać¹⁸. Następnie biskup w sytuacji *sede impe-*

zjalnego, 4) rezygnacja przyjęta przez biskupa diecezjalnego, 5) upływ kadencji, jeśli ta była prawnie przewidziana przez ustawodawstwo partykularne (kan. 184–195, 538, 1740–1752).

¹⁶ Dziekan wypełniając tę dyspozycję w swoim działaniu zobowiązany jest uwzględnić zasadę: *sede vacante nihil innovetur* (kan. 428 §1).

¹⁷ Dlatego wzorując się na kan. 413 i 422, można zaproponować następującą nowelizację przepisu: „Kto, w tych sytuacjach, przejął kierowanie parafią zgodnie z §1, powinien natychmiast powiadomić ordynariusza miejsca o zaistniałych okolicznościach i podjęciu zadania”.

¹⁸ J. Krukowski, *Parafie, proboszczowie i wikariusze parafialni*, w: *Komentarz...*, t. II/1, s. 450–455.

dita, po doraźnym zarządzeniu sytuacji przez mianowanie administratora, który zapewni wiernym dostęp do dóbr duchowych Kościoła, zwłaszcza zaś słowa Bożego i sakramentów (kan. 213), stosownie do potrzeb może przeprowadzić postępowanie zmierzające do przeniesienia lub usunięcia proboszcza (kan. 1740–1752). W sytuacji *sede vacante* może desygnować kapłana, którego uzna za odpowiedniego do wypełniania posługi administratora w tej parafii¹⁹. Następnie po przeprowadzeniu stosownego badania i rozważeniu wszystkich okoliczności, wykluczając wszelki wzgląd na osobę, powinien mianować proboszcza. W okolicznościach, w których zawakowałby jednocześnie urząd proboszcza i biskupa diecezjalnego obowiązek wyboru administratora parafii spoczywa na tymczasowym zarządcy, który zgodnie z kan. 413 w sytuacji *sede impedita* lub z kan. 419 w sytuacji *sede vacante* przejął władzę w Kościele partykularnym²⁰.

Administrator parafii po wypełnieniu zadania, czyli po ustaniu sytuacji nadzwyczajnej, powinien złożyć sprawozdanie dotychczasowemu proboszczowi w sytuacji *sede impedita* lub nowemu proboszczowi w sytuacji *sede vacante* (kan. 540 §3). Obowiązek ten nie weryfikuje się, gdy administrator parafii otrzyma nominację na urząd proboszcza tej parafii.

ZARZĄDZANIE W SYTUACJACH NADZWYCZAJNYCH NA URZĘDZIE REKTORA KOŚCIOŁA I KAPELANA

Jeśli chodzi o sytuacje nadzwyczajne na urzędach rektorów kościołów otwartych dla duszpasterstwa ogółu wiernych lub tylko dla określonych grup wiernych (kan. 556–563) i kapelanów, którzy spełniają posługę duszpasterską tylko dla określonych wspólnot lub szczególnych grup wiernych (kan. 564–572) KPK/83 nie reguluje tej kwestii. Dlatego też, jeśli prawo partykularne nie zawiera dyspozycji dotyczących tych sytuacji, wówczas obowiązek zarządzenia potrzebom duszpasterskim w tych ośrodkach duszpasterskich spoczywa na proboszczu tej parafii, na terytorium której się znajdują²¹. Za takim rozwiązaniem przemawia zapis kan. 519, w którym prawodawca stanowi:

Proboszcz jest własnym pasterzem zleconej sobie parafii, podejmującym pasterską troskę o powierzoną mu wspólnotę pod władzą biskupa diecezjalnego.

¹⁹ Aby urobić sobie sąd o zdatości desygnowanego kapłana, powinien wysłuchać opinii dziekana i przeprowadzić odpowiednie badania, zasięgając, jeśli potrzeba, opinii niektórych prezbiterów oraz wiernych świeckich (kan. 524).

²⁰ M. Sitarz, *Kompetencje organów kolegialnych w Kościele partykularnym w sprawowaniu władzy wykonawczej według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, Lublin 2008, s. 129.

²¹ M. Sitarz, *Zarządzanie parafią w sytuacjach nadzwyczajnych. Zarys problematyki*, BSKP 20 (2010), nr 23, s. 83–88.

WNIOSKI

Reasumując powyższą analizę wymagającą dalszego pogłębienia, można wysnuć następujące wnioski *de lege lata i de lege ferenda*:

1. Przepisy prawne regulujące sytuacje nadzwyczajne są niekompletne;
2. Odnośnie do sytuacji nadzwyczajnych na urzędzie Biskupa Rzymu należy promulgować przepisy dotyczące sytuacji *sede impedita*;
3. Odnośnie do sytuacji nadzwyczajnych na urzędzie biskupa diecezjalnego należy doprecyzować aktualnie obowiązujące przepisy i określić, kto stwierdza zaistnienie sytuacji nadzwyczajnych i uruchamia procedurę przejęcia władzy;
4. Mając na uwadze kan. 540 §3, w którym prawodawca nakazuje administratorowi parafii złożenia sprawozdania proboszczowi, należy zobowiązać administratora diecezji, a także wszystkie organy, które kolejno przejmują władzę w sytuacjach nadzwyczajnych w diecezji do złożenia sprawozdania po wypełnieniu swojego zadania swojemu następcy na urzędzie lub biskupowi diecezjalnemu;
5. Należy zobowiązać tymczasowego zarządcę do złożenia wyznania wiary przed przejęciem władzy w diecezji, tak jak następuje to w przypadku przejęcia władzy przez administratora diecezji;
6. Należy zobowiązać biskupów diecezjalnych do stanowienia norm uszczegóławiających przejęcie władzy w sytuacjach nadzwyczajnych na urzędzie proboszcza, rektora i kapelana;
7. W Ordynariacie Wojskowym należy określić, kto przejmuje władzę w sytuacjach nadzwyczajnych, gdy jednocześnie doznaje przeszkody lub zawakuje urząd biskupa polowego i wikariusza generalnego. Kwestia ta dotyczy też prefektury i wikariatu apostolskiego. Czy w przypadku zawakowania jednocześnie prefekta i proprefekta oraz wikariusza apostolskiego i prowikariusza apostolskiego w tej sytuacji może przejąć władzę rada misji, czy zgodnie ze zwyczajem najstarszy kapłan pracujący w tym Kościele partykularnym?

CHURCH ADMINISTRATION IN EXTRAORDINARY CIRCUMSTANCES

Summary. The article analyses legal capacities determining the rise of extraordinary circumstances and also the procedure of assuming power in the situation of *sede impedita*, *sede vacante* in the office of the Bishop of Rome, diocesan bishop, vicar, rector and chaplain.

Key words: Church administration, *sede impedita*, *sede vacante*, bishop, vicar